

Sociální deviace v SPSP

7.

**Deviantní skupiny a jednotlivci I.:
Osobu s duševními poruchami
a poruchami chování**

FSS MU Brno, 2006

II.
Sociálně deviantní
jednotlivci a skupiny:

**Jejich vymezení, výskyt
a intervence existujících
státních a nestátních
organizací**

Osoby s duševními poruchami a poruchami chování

OBSAH SETKÁNÍ

- 1. HISTORIE DUŠEVNÍCH PORUCH**
 - 2. VĚDNÍ DISCIPLÍNY ZABÝVAJÍ SE DUŠEVNÍMI PORUCHAMI**
 - 3. ZÁKLADNÍ POJMY (Z PATOPSYCHOLOGIE A PSYCHIATRIE)**
 - 4. DIAGNOSTIKA (KLASIFIKACE) DUŠEVNÍCH PORUCH A PORUCH CHOVÁNÍ**
 - 5. STATISTICKÝ VÝSKYTU JEDNOTLIVÝCH DUŠEVNÍCH PORUCH A PORUCH CHOVÁNÍ**
 - 6. INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE CÍLOVOU SKUPINOU OSOB**
-

1. HISTORIE DUŠEVNÍCH PORUCH

Foucault (1993) – Dějiny šílenství.

Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby

14.- zač. 17. st.

- ◆ **leproséria - malomocní vs. jejich nahrazení bláznů-tuláků** (*izolace*)

17. – zač. 18.st.

- ◆ **špitály - bláznovství smíšené s tuláctvím a chudobou** (*odsouzení zahálky prací a trestáním*)

zač.18.st.-

- ◆ **chudina jako zlo** (*izolace před nákazou*) **vs.** **bláznovství jako projev zvířeckosti** (*drežura zpět k animalitě*)

Léčba (držením stranou a nápravou)

od zač. 17.st.

◆ **tělo nemocného zhmotněním nemoci** (⇒ *léčba fyzické kůry*)

= *zpevnování slabosti (x citlivosti)*

= *pročištění (x zanesenosti)*

= *máčení (k očistě)*

= *regulace pohybu (k rovnováze)*

od zač. 19.st.

◆ **odpovědnost za nový způsob šílenství** (⇒ *léčba „prvků“, ze kterých se nemoc skládá - kombinace fyzických a psychických zásahů*)

= *hudba, řeč, rozhovor s pacientem...*

2. JAKÉ VĚDNÍ DISCIPLÍNY SE JIMI ZABÝVAJÍ?

- ◆ **psychiatrie**
(obecná vs. speciální)
- ◆ **psychopatologie**
- ◆ **patopsychologie**
(obecná vs. speciální=„psychologie obtížně
vychovatelných“)

3. ZÁKLADNÍ POJMY

a. – z oblasti patopsychologie

- ◆ **Abnormalita**

- ◆ **Patologie/morbidita**

- ◆ **Anomálie**

- ◆ **Deficit**

(poškození/porucha – retardace/zaostalost – invalidita)

- ◆ **Defekt (handicap)**

(orgánový vs. funkční – tělesné – motoriky – senzorické – ostatní smyslové/řeči – mentální – specifický/výukové poruchy – kombinovaný/mnohonásobný – sociální)

- ◆ **Handicap**

- ◆ **Vada**

- ◆ **Porucha**

3. ZÁKLADNÍ POJMY

b. – z obalsti obecné psychiatrie

PORUCHY PSYCHICKÝCH FUNKCÍ

dle Raboch a Pavlovský (2001)

- **Vědomí** = uvědomování si sebe sama a svého okolí
 - **Vnímání** = subjektivně zkreslený obraz reality zprostředkovaný našimi smysly
 - **Myšlení** = logické, racionální zpracování vjemů a paměťových stop za účasti ostatních psychických funkcí včetně emocí
 - **Paměti** = schopnost organismů přijímat, uchovávat a vyvolávat předchozí vjemy, a to i po odeznění vyvolávajících podnětů
 - **Emocí** = náš citový postoj ke skutečnosti, působí na motivaci a chování, ovlivňují fyziologické funkce v organismu a mají blízký vztah k instinktům
 - **Intelligence** = schopnost vhodně používat nashromážděné poznatky a vědomosti
 - **Jednání**
 - **Osobnosti** = souhrn všech psychických vlastností jednotlivce
-

Poruchy vědomí

Kvantitativní

- ◆ krátkodobé bezvědomí (somnia, sopor)
- ◆ Dlouhodobé (kóma)

Kvalitativní

- je porušeno vnímání, myšlení, afektivita, paměť a z toho vyplývající poruchy jednání
 - ◆ obluzené vědomí – delirium, stav zmatenosti (amence)
 - ◆ mráкотné stavy (obnubilace)
-

Poruchy vnímání

smyslové klamy poruchy vnímání

- ◆ **pravá iluze**
= zkreslený vjem na základě nesprávné interpretovaného zevního podnětu; nekorigovatelný; u delirií a psychóz

- ◆ **halucinace**
– šalebný vjem, o jehož reálnosti je nemocný nevývratně přesvědčen; vznik bez zjevného podnětu; u intoxikací a psychóz (sluchové, zrakové, čichové, hmatové a tělové)

Poruchy myšlení

Kvantitativní

- ◆ útlum myšlení, bradypsychismus – tempo myšlení pomalé; mutismus = nemocný nepromluví ani slovo
 - ◆ překotné myšlení, tachypsychismus – myšlení je zrychlené; logorea = subjekt mluví rychle a mnoho
 - ◆ poruchy cíle myšlení (roztržité myšlení - zabíhavé myšlení - ulpívavé myšlení - nevýpravné myšlení)
-

Kvalitativní

◆ **myšlenkový záraz**

- nemocný se náhle v řeči zarazí bez zjevného zevního podnětu

◆ **nesouvislé (inkohherentní) myšlení**

- tok myšlenek obráží rozvolněnost asociací („slovní salát“)

◆ **autistické (dereistické) myšlení**

- unášené volně vlastní fantazií

◆ **magické (symbolické) myšlení**

- je blízké pověře a přisuzuje jevům symbolický, tajemný význam

◆ **obsese**

- přetrvávající myšlenky, impulsy nebo představy, které postižený vnímá jako rušivé a nesmyslné; snaží se je ignorovat, potlačit a neutralizovat (má náhled)

◆ **bludy**

- mylné přesvědčení, vzniklé z chorobných duševních předpokladů na, kterému nemocný věří a které má patický vliv na jeho jednání (bludy megalomaničké - bludy mikromaničké - bludy pronásledování, perzekuční)

Poruchy paměti

- ◆ **amnézie** (- hyper- hypo- para-)
 - porucha deklarativní paměti
- ◆ **konfabulace** (smyšlenka)
 - typická pro těžké organické poškození mozku

Poruchy emocí

- ◆ **afekty** (krátkodobé, prudké emoční reakce),
 - ◆ **nálady** (různě intenzivní emoční stavy),
 - ◆ **city**

 - ◆ **disociální porucha**
 - anetičnost, nedostatek soucitu, ohledů a pochopení pro okolí, nelítostnost, bezohlednost vůči společenským normám, pravidlům a závazkům, neschopnost zakoušet vinu a poučit se ze zkušenosti trestu

 - ◆ **histriónská porucha**
 - výrazná nezralost, mělká a labilní emotivita a povolnost vůči sobě, s nadměrnou vřelostí, oddaností a závislostí, na druhé straně s egocentrismem a nenávistí
-

Poruchy inteligence

- ◆ **mentální retardace („deteriorace“)**
 - vznik během prvních 2 let života
 - lehká** (IQ 50-69)
 - středně těžká** (imbecilita, IQ 35-49)
 - těžká** (idiocie, IQ 20-34)
 - hluboká** (vegetativní idiocie, IQ < 20)
- ◆ **demence**
 - vznik po 2. roce života

Poruchy jednání a vůle

Kvantitativní poruchy jednání

- ◆ hypoagilnost
- ◆ hyperagilnost
- ◆ agitovanost

Poruchy vůle

- ◆ hypobulie (až abulie)
 - ztráta schopnosti zahájit nějakou činnost
- ◆ hyperbulie

Kvalitativní poruchy jednání

- ◆ katatonické symptomy (nadměrná či minimální aktivita: produktivní forma - stuporózní forma/ztuhlost)
- ◆ záraz jednání
- ◆ negativismus
- ◆ povelový automatismus
- ◆ stereotypie
- ◆ manýrování
- ◆ raptus (výbuch zuřivosti)
- ◆ impulzivní jednání
- ◆ zkratkové jednání
- ◆ automatismy
- ◆ tiky

Poruchy osobnosti

- ◆ depersonalizace
- ◆ transformace osobnosti
- ◆ alternace osobnosti
- ◆ rozštěp osobnosti
- ◆ deprivace osobnosti (zvrácenost)
- ◆ specifické poruchy osobnosti

4. DIAGNOSTIKA (KLASIFIKACE) "DUŠEVNÍCH PORUCH A PORUCH CHOVÁNÍ

- ◆ **mezinárodní klasifikace nemocí
(tzv. MKN-10)**
- ◆ **americká klasifikace nemocí –
diagnostický systém duševních
poruch (tzv. DSM-IV)**

PŘEHLED DIAGNÓZ MKN-10

I. <u>Infekční a parazitární nemoci</u> A, B	VII., VIII. <u>Nemoci oka a očních adnex, nemoci ucha</u> H	XIV. <u>Nemoci močové a pohlavní soustavy</u> N
II. <u>Novotvary</u> C, D	IX. <u>Nemoci oběhové soustavy</u> I	XV. - XVII. <u>Těhotenství, porod, šestinedělí, perinatální stavy, vrozené vady, deformace, malformace</u> O, P, Q
III. <u>Nemoci krve a imunity</u> D	X. <u>Nemoci dýchací soustavy</u> J	XVIII. <u>Příznaky, znaky a nálezy nezařazené jinde</u> R
IV. <u>Nemoci endokrinní a metabolické</u> E	XI. <u>Nemoci trávicí soustavy</u> K	XIX. <u>Poranění, otravy, následky působení vnějších příčin</u> S, T
<u>V. Nemoci duševní a poruchy chování</u> F	XII. <u>Nemoci kůže a podkožního vaziva</u> L	XX. <u>Vnější příčiny nemocnosti</u> V, W, X, Y
VI. <u>Nemoci nervové soustavy</u> G	XIII. <u>Nemoci svalové a kosterní soustavy</u> M	XXI. <u>Faktory ovlivňující zdravotní stav</u> Z

Nejčastěji rozeznávané duševní poruchy a poruchy chování

1. **organicky podmíněné duševní poruchy** – Alzheimerova choroba, vaskulární demence (F00-F09)
 2. **duševní poruchy a poruchy chování vyvolané účinkem psychoaktivních látek** – alkoholu, opiodiů, kanaboidů, sedativ či hypnotik, kokainu, jiných stimulantů, halucinogenů, tabáku, organických rozpouštědel, několika látek (F10-F19)
 3. **schizofrenie (F20)**
 4. **afektivní poruchy** – deprese, mánie a hypománie, maniodepresivní porucha aj. (F30-F39)
-

5. **úzkostné poruchy** – agorafobie, sociální fobie, specifická fobie (F40-F42) a poruchy vyvolané stresem – panická porucha, akutní reakce na stres, posttraumatická stresová porucha ajn. (F43)
6. **disociativní poruchy (F44)**
8. **somatomorfní poruchy (F45) a jiné neurotické poruchy (F48)**
9. **poruchy příjmu potravy** – mentální anorexie a mentální bulimie (F50)
10. **neorganické poruchy spánku (F51)**
11. **sexuální poruchy** – parafilie, poruchy pohlavní identity a poruchy sexuální preference
12. **poruchy osobností (F60-F69)**
13. **návykové a impulzivní poruchy** – gambling, pyromanie, kleptomanie a trichotillománie (F63)
14. **mentální retardace** - oligofrenie a demence - (F70-F79)
15. **poruchy chování** – ve vztahu k rodině, nesocializovaná, socializovaná, porucha opozičního vzdoru aj. (F91)

DUŠEVNÍ PORUCHY, A PORUCHY CHOVÁNÍ, KTERÉ VYKAZUJÍ VÝRAZNOU SOCIÁLNĚ DEVIANTNÍ POVAHU (míra ovlivnění sociálním prostředím)

1. duševní poruchy a poruchy chování vyvolané účinkem psychoaktivních látek – alkoholu, opiodiů, kanaboidů, sedativ či hypnotik, kokainu,, jiných stimulancií, halucinogenů, tabáku, organických rozpouštědel, několika látek (F10-F19)
2. poruchy příjmu potravy – mentální anorexie a mentální bulimie (F50)
3. návykové a impulzivní poruchy – gambling, pyromanie, kleptomanie a trichotillománie (F63)
4. poruchy chování – ve vztahu k rodině, nesocializovaná, socializovaná, porucha opozičního vzdoru aj. (F91)

DUŠEVNÍ PORUCHY A PORUCHY CHOVÁNÍ, KTERÉ VYKAZUJÍ ALESPON ČÁSTEČNĚ SOCIALNĚ DEVIANTNÍ POVAHU (míra ovlivnění sociálním prostředím)

1. sexuální poruchy – parafilie, poruchy pohlavní identity a poruchy sexuální preference
2. poruchy osobností (F60-F69)

NEJČASTĚJI ROZLŠOVANÉ DUŠEVNÍ PORUCHY

1. neurózy a psychoreaktivní stavy
2. psychopatie/poruchy osobnosti
3. psychózy
4. symptomatické psychické poruchy
5. epilepsie
6. organicky podmíněné psychické poruchy

Ad 1) NEURÓZY A PSYCHOREAKTIVNÍ STAVY

n. = funkční duševní poruchy bez organického nálezu na mozku, vznikající psychogenním působením a spočívající v narušené schopnosti přizpůsobení, v poruchách myšlení, jednání, vnímání, cítění

- postižený si je uvědomuje a snaží se proti nim bojovat
- příčina - vrozené dispozice a vnější vlivy (únava, přetěžování, vyčerpání, stres, nedostatek spánku, otřesný zážitek)
- incidence - až u 20% populace, některé z příznaků postihnou téměř každého
- příznaky často na začátku některých nemocí (chřipky, virového onemocnění jater aj.)
- léčba – psychofarmaka, psychoterapie, hypnóza aj.

neurastenie - úzkostnoá/anxiozní - hysterická - obsedantní – orgánová

- psr.s. = reakce, které mnohdy skýtají zdroje pro rozvoj těžších psychoreaktivních stavů

(hostilita, projekce, protestní reakce, identifikace, suprese, vztahovačnost aj.)

Ad 2) PSYCHOPATIE/PORUCHY OSOBNOSTI

= nerovnoměrné, nevyvážené struktury osobnosti, které nemají ráz choroby, a které se promítají do nepřiměřeného chování

= kombinace temperamentu utvářeného genetickými a dalšími biologickými faktory (perinatální poškození mozku, virové onemocnění aj.) a charakteru, který je determinován výhradně faktory environmentálními (stres matky během porodu, rodinné prostředí formující postoje prostřednictvím výchovy, vliv školy, vrstevníků, médií)

- příčina - neúplné rodiny, konfliktní, emočně vypjaté rodinné prostředí, příliš trestající či naopak laxní výchova má výrazný vliv na rozvoj dispozic k poruše osobnosti
- ncidence - 6-15% (srv. Praško et al. 2003), jindy 10-18% běžné populace (Raboch, Pavlovský 2001); např. v Austrálii dle Praška 6,5 %

Ad 3) PSYCHÓZY

= těžké duševní onemocnění, při němž nemocný ztrácí kontakt s realitou, kterou falešně vnímá, hodnotí a také se jinak chová (halucinace a bludy)

- psychotik se nepovažuje za duševně nemocného, nemá náhled na svou nemoc
- příčina - obvykle neznámá (odchylné biochemické pochody v mozku, vyvolána chemickými látkami, onemocněním mozku)
- průběh endogenní psychózy je chronický, někdy se střídají období s různě rozvinutými příznaky
- Léčba - od 50. let pomocí psychofarmak

*maniodepresivní (zast. cyklofrenie) – schizofrenie –
paranoia*

Ad 4) SYMPTOMATICKÉ PSYCHICKÉ PORUCHY

- 1. somatogenie** - psychické poruchy vyvolané somatickým onemocněním
 - 2. generační poruchy** - poruchy spojené s pubertou, menstruací, těhotenstvím, porodem, klimakteriem
 - 3. psychické poruchy při infekcích a alkoholismu a jiné toxikomanie;**
-

Ad 5) EILEPSIE

= skupina poruch mozku projevující se opakovanými záchvaty (paroxysmy) různého charakteru

- příčina - výboji elektrické činnosti určité části nervových buněk s následnými poruchami vědomí a vnímání, křečemi, vegetativními projevy (pomočení, pokousání) a psychickými příznaky
- charakter záchvatu odvislý od věku pacienta a místa postižení v mozku
- příčina - neznámá nebo důsledkem poranění mozku (nádor, poranění)

grand mal - petit mal

Ad 6) ORGANICKY PODMÍNĚNÉ PSYCHICKÉ PORUCHY

**= psychické poruchy při cévních
onemocněních, nádorech na mozku,
syfilidě cns aj.**

PORUCHY CHOVÁNÍ U DĚTÍ ŠKOLNÍHO VĚKU

disociální, asociální a antisociální

- **nadměrné upoutávání pozornosti**
- **dětská vzdorovitost**
- **dětská lež**
- **útěky a toulky**
- **záškoláctví**
- **krádeže**
- **dětská agresivita**
- **delikvence (u mladistvých)**
- **toxikomanie (u mladistvých)**

Viz Miňhová (1994)

5. STATISTICKÝ VÝSKYTU JEDNOTLIVÝCH DUŠEVNÍCH PORUČH A PORUČH CHOVÁNÍ

ZDROJE DAT (v ČR ÚZIS)

1. **Adresář zdravotnických zařízení v ČR** (*Nemocnice, Léčebny pro dlouhodobě nemocné, Odborné léčebné ústavy, Sdružená ambulantní zařízení, Dětské domovy, Stacionáře pro dospělé*)
 2. **Zdravotnická ročenka ČR** (*ambulantní psychiatrické péče*)
 3. **Dokument „Psychiatrická péče“** (*síť zařízení poskytující psychiatrickou péči*)
-

6. INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE CÍLOVOU SKUPINOU OSOB

OKRUHY PÉČE KONCEPCE PSYCHIATRICKÉ PÉČE V ČR

- 1. ambulantní péče**
- 2. intermediární péče**
- 3. lůžková péče**
- 4. rezortní výzkumné pracoviště**

EXISTUJÍCÍ INSTITUCE V ČR

1. Nestátní

- pro drogově závislé Drop-in, K-centrum, terapeutická komunita pro drogově závislé Nová Ves, White Light aj.
- pro dlouhodobě duševně nemocné Asociace komunitních služeb, ESET-Help , Podané ruce, Práh, Fokus aj.

2. Státní

- psychiatrické léčebny, psychiatrická oddělení lokálních nemocnic, léčebny pro alkoholové a jiné závislosti aj.

STÁTNÍ INSTITUCE V ČR, KTERÉ SE ZABÝVAJÍ PROBLEMATIKOU PSYCHIATRICKÝCH PACIENTŮ

Ministerstvo zdravotnictví - <http://www.mzcr.cz/>

Státní ústav pro kontrolu léčiv - <http://www.sukl.cz/>

Všeobecná zdravotní pojišťovna - <http://vzp.cz/>

INSTITUCE V ČR A ZAHRANIČÍ, KTERÉ SE ZABÝVAJÍ DUŠEVNÍMI PORUCHAMI V RÁMCI PSYCHIATRIE

Česká lékařská společnost JEP - <http://www.cls.cz/CLS8.htm>

Česká neuropsychofarmakologická společnost - <http://www.cnps.cz/>

Společnost pro biologickou psychiatrii -

<http://www.lf1.cuni.cz/~zfishar/sbp/default.htm>

World Health Organization - <http://www.who.int/home-page/>

World Psychiatric Association - <http://www.wpanet.org/home.html>

Association of European Psychiatrists - <http://www.aep.lu/>

Collegium Internationale Neuro-Psychopharmacologicum - <http://www.cinp.org/>

Society of Biological Psychiatry - <http://www.sobp.org/>

The American College of Neuropsychopharmacology - <http://www.acnp.org/>

The Royal College of Psychiatrists - <http://www.rcpsych.ac.uk/>

American Psychiatric Association - <http://www.psych.org/>